

- Локайчук, Світлана. «Склад і функції розмовної лексики в романі Н. Гуменюк «Вересові меді»». *Лінгвостилістичні студії*, вип. 12, 2020, с. 107–16.
- Lokhaichuk, Svitlana. "Composition and Functions of the Colloquial Vocabulary in N. Humeniuk's Novel "Heather Honey"". *Linguostylistic Studies*, iss. 12, 2020, pp. 107–16.

УДК 811.161.2'38+821.161.2'0608Гуменюк Н.

<https://doi.org/10.29038/2413-0923-2020-12-107-116>

СКЛАД І ФУНКЦІЇ РОЗМОВНОЇ ЛЕКСИКИ В РОМАНІ Н. ГУМЕНЮК «ВЕРЕСОВІ МЕДИ»

Світлана Локайчук

Східноєвропейський національний університет імені Лесі Українки,
Луцьк, Україна

Lesya Ukrainka Eastern European National University, Lutsk, Ukraine

У статті досліджено розмовну лексику в романі Н. Гуменюк «Вересові меді» як засіб стилізації усного мовлення персонажів та суб'єктивної авторської розповіді. Встановлено, що орієнтація на розмовні засоби мови є особливою стильовою домінантою письменниці. До складу розмовної лексики належать слова на позначення реалій переважно сільського життя, назви-характеристики людей, дій, станів, ознак. Розмовна лексика використовується в описах побутових ситуацій, діалогах, монологів. У творі розмовні слова виконують інформативну функцію, оскільки завдяки їм зображувані події співвіднесено з культурно-історичним і просторово-часовим контекстом – відтворено реалії сільського життя поліщуків 30-х років минулого століття. Однак основні функції розмовної лексики – соціально-мовна, що дозволяє точно передати інтонації мовлення, рівень освіти, культури персонажів, емоційно-оцінна та експресивна.

Ключові слова: розмовна лексика, художній текст, стилізація, інформативна функція, емоційно-оцінна функція, експресивність.

COMPOSITION AND FUNCTIONS OF THE COLLOQUIAL VOCABULARY IN N. HUMENIUK'S NOVEL "HEATHER HONEY"

Svitlana Lokhaichuk

Lesya Ukrainka Eastern European National University, Lutsk, Ukraine

Modern linguistic stylistics interprets the colloquial vocabulary as a particular and unique stylistic category of an artistic text. The spoken words are contrasted with the stylistically neutral and bookish vocabulary of the literary language as the words with emotionally-expressive coloring and functional-stylistic loading. In the focus of the study is linguistic and stylistic analysis of colloquial vocabulary recorded in the novel "Heather Honey". Extensive use of the colloquial vocabulary in the novel "Heather Honey" is a sign of the individual writing style of a Volyn writer Nadiia Humeniuk.

The article explores the colloquial vocabulary of the novel as a means of stylization of the characters' oral speech and adding subjective notes to the author's story. The colloquial vocabulary includes words to denote the realities of mostly rural life, name-characteristics of people, actions, states, features. Spoken vocabulary is used in descriptions of everyday situations, dialogues, monologues. There are almost no part-of-speech restrictions in choosing

colloquial lexemes. The colloquial elements are included in the literary text only in a spoken form, commonly used in the oral form of communication.

In the literary work, colloquial words perform an informative function, because owing to them, the depicted events become vivid, correlate with the cultural-historical and spatiotemporal context of the realities of rural life of Polishchuks in the 30s of the last century. However, the main functions of colloquial vocabulary are socio-linguistic (which allows the author to accurately convey intonation of the expressions, level of education and culture of the characters), emotional, and expressive. To convey emotions, the author uses the words with low evaluative semantics, the word-forming elements with the meaning of tenderness or rudeness, which are opposed to the neutral lexemes. The expressiveness of colloquial vocabulary attracts attention, interests, causes emotional tension of the reader.

Key words: colloquial vocabulary, artistic text, stylization, informative function, emotional-evaluation function, expressiveness.

Вступ. Розмовна лексика належить до сфери усного побутового мовлення, однак слова, що мають розмовне забарвлення, не тільки наявні в літературно-писемній мові, а й взаємодіють з лексикою книжною і нейтральною, доповнюють і поширюють експресивні засоби писемних стилів, зокрема художнього та публіцистичного. У сучасній лінгвостилістиці розмовну лексику розглядають як особливу стилістичну категорію художнього тексту. Розмовні слова «протиставляються стилістично нейтральній та книжній лексиці літературної мови своїм емоційно-експресивним забарвленням і функціонально-стильовим навантаженням» (Єрмоленко 320). Питання стилістичного потенціалу розмовної лексики досліджували С. Бибик, Д. Баранник, С. Єрмоленко, Б. Коваленко, Л. Коробчинська, Н. Савчук та ін.

Розмовність звичайно реалізується в усній формі, проте ці поняття – *усна* і *розмовна* мова – не тотожні. Для останньої характерний не лише зовнішній показник – усна форма спілкування, а й специфічна розмовна лексика, що «виявляє свою стилістичну природу й відповідний стилістичний колорит незалежно від контексту» (Єрмоленко 319).

Широке використання розмовної лексики з метою стилізації ситуацій усного мовлення в романі «Вересові меди» – ознака індивідуального мовного стилю волинської письменниці Надії Гуменюк. Авторці вдалося надати оповіді-хроніці про бурхливу, часто трагічну історію України ХХ століття, що переплелася з долею волинян із поліського селі Туричі, особливого звучання. Ю. Лісовська зазначає, що «Вересові меди» – це передусім лірична історія про кохання, у якій поєднано елементи пригодницької літератури, містики, психологічної драми та біографічного жанру. І кожен читач «тут знайде щось для себе: історик – багатий на реальні історичні події фактаж, філолог – мову персонажів, що аж дзвенить від схованого в ній життя...» (Лісовська).

Мета роботи – здійснити лінгвостилістичний аналіз розмовної лексики, зафіксованої в романі «Вересові меди». Вибір цього твору Н. Гуменюк для аналізу зумовлений тим, що в ньому орієнтація на

розмовні засоби мови є особливою стильовою домінантою, своєрідним способом вираження авторського задуму письменниці.

Матеріал і методи дослідження. Матеріалом роботи стали розмовні елементи, отримані методом суцільної вибірки з тексту роману Н. Гуменюк «Вересові меди». Під час опрацювання матеріалу використано загальнонаукові та власне лінгвістичні методи: метод контекстуального аналізу, за допомогою якого відтворено дані контексту як смислотвірного чинника; метод структурування як засіб семантико-стилістичної класифікації розмовної лексики.

Результати дослідження та дискусія. У мовознавстві давно утвердився термін *розмовна лексика*, проте в сучасних дослідженнях не вироблено однозначного підходу до визначення цього поняття, не окреслено чітко його меж. С. Бирик зазначає, що термін *розмовна лексика* здебільшого використовують для позначення групи слів, які входять до складу літературної мови, не порушуючи її норм (Бирик 59), тобто «відповідають літературній нормі в її стилістичному вияві» (Єрмоленко, Бирик, і Тодор 149).

За критерієм зниженості до розмовної лексики зараховують і нелітературні слова. Л. Коробчинська виділяла три підгрупи у складі розмовної лексики, зокрема, це: 1) власне розмовна лексика; 2) так зване просторіччя; 3) грубе просторіччя, або вульгаризми. У розмовній мові побутує також лексика, вживання якої обмежене територіально (діалектизми) або соціально (жаргонізми та арготизми) (Коробчинська 3). Автори монографії «Взаємодія усних і писемних стилів мови» виокремлюють розмовно-просторічну лексику, оскільки «слова цієї групи надають мові невимушеного характеру, мають відтінок фамільярності, інколи певної різкості, грубості. Сюди належать «жартівливі і презирливо-іронічні слова, вульгаризми та лайливі слова, що перебувають уже на межі між літературною мовою і просторіччям» (*Взаємодія* 33). Б. Коваленко зауважує, що «використання стилістично зниженої лексики (розмовної, просторічної, сленгової, жаргонної, діалектної, вульгарної, лайливої) у мові публіцистики кінця ХХ – початку ХХІ століття – один із важливих її компонентів» (8–9). За спостереженням дослідника, у публіцистиці ця лексика «виконує, по-перше, оцінну та експресивну функції; по-друге, сприяє реалізації принципу діалогічного мовлення, тобто контактовстановлення з читачем, тому що вживання такої лексики є засобом стилізації неофіційного, невимушеного, фамільярного спілкування» (Коваленко 11).

На наш погляд, розмовна лексика виконує стилістичні функції (стає стилістично маркованою) лише тоді, коли переходить зі свого «природного» середовища в іностильовий контекст. У художніх текстах використання розмовної лексики – стилістичний прийом відтворення живомовних структур. Індивідуалізовані мовні партії персонажів роману «Вересові меди» побудовані на розмовній стихії жителів поліського села

Туричі 30-х років минулого століття, адже мова є свідченням часу і певної епохи, наприклад: *Царську війну, – розповідала Димка Калапуша, – я тутечки пережила, на своєму хуторі. На хронт не ходила, з пукалок не стріляла, мендалі не заробила. То що мені про неї балакати? Була та й, Богу декувати, загула, хай їй трясця, тій війні!* (Гуменюк 24).

Майстерність Н. Гуменюк виявляється в досягненні впізнаваності, неповторності мови персонажів твору. Наприклад, мовлення Димки Калапуші неквапливе, розмірене, пересипане розмовними й діалектними словами, їй властиві розповідні інтонації: *Як дід твій Улас в Америку подався, Ярина й зовсім на тій господарці глузд стеряла* (Гуменюк 60); *Потвоєму чайки, а по-нашому книги. А хвамілію Гориславець у Туричах аж три родини має. Як їх оприділяти, щоб довго не розтовкмачувати? От кожду і нарекли по-иншому. Катерина по-вуличному Книга. Чайка, значиться, але по-нашому, по-сільському, по-тутейшому* (Гуменюк 25).

У діалогах Настини переважає просторічна і діалектна лексика, вона говорить жваво, інколи іронічно, грубувато: *А людські діти ондечки бульбу копають! Бо в тіятрах до самого досвітку не сидять! Бо на гульки не ходять, коли на полі стіко роботи* (Гуменюк 37); *Цить, кажу, не цінькай, як цвіркуха! ...Не будь дурною, перестань уже комизитися... Забула хіба: за вибірки дає чорт видерки! Ди'но, вже й двацять скоро. Зачислять тебе наші плетухи в перестарки...* (Гуменюк 51).

Знижена фамільярна лексика та говіркові елементи характерні для мови Степцьового сина Тимоша (людини не дуже освіченої), який безцеремонно спілкується з літньою жінкою – головною героїнею твору Богданою Ясницькою: *У таких літах ще оно скіко книжок без окулярів читаєте і на своїй тарадайці ганяєте, як той Шумахер* (Гуменюк 16); *А бодай вам, Дмитрівно, жаба на ногу наступила! Не поймеш, коли ви-те сурйозні, а коли насміхаєтеся. Певно, колись дуже веселою дівкою були...* (Гуменюк 17).

Потрапляючи з уснорозмовної стихії до художнього стилю, розмовні конструкції привносять відбиток середовища, з якого вийшли, зокрема узагальненість характеристик, узвичаєність народнорозмовних асоціацій у формі стійких порівнянь, фразеологізованих висловів, як наприклад, у монолозі Настини, яка вмовляє Богдану вийти заміж за Степця: *Послухай мене, дурну матір: будеш ти в Степана в добрі, як сир у маслі, купатися... Моя мама навіть для безносої Хотинки у війну он якого чоловіка доп'яла, а щоб я ото своїй їдинайці, як писаночка писаній, щістя не дала?* (Гуменюк 43).

Використання розмовної лексики в мові автора-оповідача «з народу» створює враження достовірності розповіді очевидця описуваних подій. Наприклад, у пролозі «Денниця» мова автора насичена розмовно-діалектними елементами: *З перехнябленої фурманки звис чорний куфер...* (Гуменюк 9). У «Слоснику української мови» зазначено, що дієприкметник *перехняблений* утворений від розмовного *перехнябити* 'перехилити' (Словник 4: 309), іменник *фурманка* 'підвода' має ремарку застаріле

(Словник 10: 656), проте, як бачимо, продовжує вживатися в мові селян. Пояснення слова *куфер* – діалектна назва скрині – авторка книги подає у примітці.

В авторській розповіді розмовні слова реалізують функцію зближення мови автора з мовою персонажів, наприклад: *Чоловік знервовано цьвохкав над змиленим гнідком, час від часу оперізував його батогом* (Гуменюк 6). У «Слоснику української мови» слова *цьвохкати* ‘поганяючи коней, бити, шмагати їх чим-небудь гнучким’ (Словник 11: 258) й *оперізувати* – те саме, що оперіщувати ‘вдаряти з усієї сили’ (Словник 5: 707) марковані як розмовні. Таким чином, використання розмовних дієслів надає авторській розповіді суб’єктивного забарвлення.

Розмовна мова об’єднує лексичні одиниці, що входять до літературної мови, а в деяких своїх різновидах (діалектизми, просторіччя) виходить за її межі. Підставою для розмежування діалектної і розмовної лексики є ареал поширення розмовних лексичних одиниць за межі територіально окресленої системи – говірки або говору певного регіону. У тлумачних словниках підтвердженням цього можуть бути приклади, дібрані з творів авторів, які представляють різні регіони України. Крім того, слова розмовного характеру часто супроводжуються ремарками *розмовне, місцеве, просторічне, інколи діалектне, застаріле, емоційно-експресивне*. Такі ремарки засвідчують, що вони не належать до нейтральної літературної лексики. Досвід роботи зі словниками показує, що біля явно розмовних слів може й не бути ніяких вказівок на стилістичні особливості слововживання. Наприклад, в уривку: *Наступного дня взялися копати братську могилу. Викопали, прийшли з ношами за мертвяками, а ті якраз вихитуються з церкви – зелені, охлялі, схожі на привидів* (Гуменюк 43) до розмовної лексики належать слова *мертвяки, вихитуватися, охлялий*, однак у «Словнику української мови» вони не мають спеціальних ремарок, хоча до них наведено нейтральні синоніми: *мертвяк* ‘те саме, що мрець’ (Словник 4: 682), *охлялий* – дієприкметник від *охлянути* ‘дуже ослабнути, схуднути від недоїдання; знесиліти, виснажитися’ (Словник 5: 821); а дієслово *вихитуватися* (нейтральний відповідник *виходити, з’являтися*. – С. Л.) пояснено ще одним розмовним синонімом: *вихитуватися* – хитаючись, *вивалюватися, звалюватися* (Словник 1: 527).

У зображених в романі ситуаціях усного спонтанного мовлення просторічні, діалектні компоненти переплітаються з власне розмовними, наприклад: *Теперка на ному твоя тітка Хотинка з Андрієм* (Гуменюк 67); *А скіко чоловіків з теї клятої війни не вернулися...* (Гуменюк 96); *Дивітеся, Дмитрівно, а то впаде оте старе деревище* (Гуменюк 13). Інколи їх складно диференціювати. Спірні щодо належності до розмовної чи діалектної лексики слова *теперка, скіко, війна, дивітеся*. У «Словарі української мови» Б. Грінченка утворення *теперка, теперки, теперкива* потрактовано як зменшувальні форми від *тепер* і позначено ремаркою

народне (Словарь 4: 255), слова, у яких засвідчена синкопа *скіко, скіки* 'скільки', мають ремарку *місцеве* (Словарь 4: 135).

Н. Савчук, аналізуючи діалектні лексеми в прозових текстах, зазначає, що вони виконують інформативно-текстотвірну функцію (138). Розмовна лексика так само реалізує інформативну функцію, яка полягає у відтворенні реалій сільського життя поліщуків, наприклад: *Там, на тій нашій латці, що над берегом, ще рядочок качанки зостався, треба постинати і до льоху поносити* (Гуменюк 59); *Під вечір протопила в літнівці... наварила бульби в мундирах, обгорнула банячок старою вовняною хусткою й коцом, насмажила шкварок* (Гуменюк 254). Інформативна функція локалізує оповідь, дає можливість співвіднести зображувані події з культурно-історичним і просторово-часовим контекстом. Проте в тексті домінують інші функції розмовної лексики, зокрема соціально-мовна, емоційно-оцінна, експресивна. Зокрема, у прямій мові персонажів розмовні слова слугують засобом емоційно-оцінної характеристики інших людей, наприклад: *О, та Явдоха була така пройдоха, що й у болоті не замочиться. Уміла, царство їй небесне ябедина розпускати* (Гуменюк 58); *Мо' прибріхує Дідушок, то ж таке годзікало* (Гуменюк 69) *Тільки прогадали туричівські тарабаньки, не збулися ті їхні прогнози* (Гуменюк 77).

Емоційність мовця визначають ситуативні, соціальні та психічні передумови, а слова, які характеризують його стан, залежать від функціонально-стильових умов (Бирик 74). Позитивне емоційно-оцінне забарвлення слова у ситуації невимушеного спілкування передається за допомогою демінутивних суфіксів *-еньк-, -оньк-, -есеньк-, -ечк-, -очок-, -к-* та ін., наприклад: *Після війни люди взялися далі хати ставити, от вулиця і вишнурувалася у поле, така рівенька, як бинда* (Гуменюк 88); *Хай уже насабаниться, хай відведе свою душеньку* (Гуменюк 88); *Та й хата ж недалеко від нас, і біля хати все, чого тіко людині треба* (Гуменюк 43).

Стильова ознака зниженості, властива побутовому мовленню, впливає на природу експресивності розмовної лексики. Часто розмовні слова слугують засобом створення колориту легкої іронії, наприклад, в епізоді, коли разом з Богданою до Димки на хутір приходить студент Федір Лесик: *А це кого ти, Богоданцю (вона ніколи не казала Дана чи Богдана, а тільки Богодана), у наших вересових кущах надибала? Чи, мо', в соснині між грибами цього худюського опеньочка підібрала? Ди'-но який білюсій і аліганцький* (Гуменюк 23). У мовленні Димки розмовні форми іменників та прикметників утворені за допомогою специфічних суфіксів: *худюський, білюсій, опеньочок*, вжито також діалектизм *аліганцький* 'інтелігентний, панський, делікатний'. Розмовний відтінок має дієслово *надибати* 'зустрічати на шляху, по дорозі кого-, що-небудь' (Словник 5: 67) та скорочені форми слів: апокопа *мо'* 'може', синкопа *ди'-но* 'дивись-но'. Іронічна лексика вживається, щоб передати глузування, кепкування, наприклад: *От пометикуй своєю макітеркою* (Гуменюк 27); *На ярмарок тільки непутящих та язикатих на шнурочку ведуть!* – засміялася Дана

(Гуменюк 50); *Та його б засміяли, засокотали оті сидухи туричівські* (Гуменюк 96); *Не знебошуйся і не підлещуйся, все їдно ніц не получиш. Лагодзінки – то для дівчет* (Гуменюк 28).

Для відтворення ситуації непорозуміння, сварки вжито лексику зниженого стилістико-семантичного забарвлення, власне лайливу, наприклад, у сцені, де Степцьо погрожує Мелешкові: *Краще б ти, поштурмаку, блутало бахурівське, сам був за свій дурний язик укусився. Ну чого ти до меї хати припхався?* (Гуменюк 248). Лайливу лексику мовець використовує у стані афекту, крайнього незадоволення, найчастіше для емоційно-оцінної номінації осіб, що супроводжується чуттєвим переживанням обурення, гніву: *А оті мараки оцибенські, оті годзікала язикаті, оті жабуринниці жвандливі, оті дрикала туричівські не перестають їх штрикати у саміське серце своїми тарабаньками* (Гуменюк 83). Наведений мікротекст – показовий приклад стилізованого під народну мову монологу, властивого усному побутовому мовленню, у якому переплітаються діалектні, просторічні, розмовні складники, а нагромадження слів-характеристик конденсує зневажливий колорит мови.

У прямій мові, діалогах субстантивна лексика часто містить суб'єктивну оцінку об'єкта, наприклад, у репліках Димки Калапуші (про Федора): *«От жипало! От годзікало!»* (Гуменюк 25), *«От чого ти, блутало оцибенське, тут барвінком коло старої баби стелишся?»* (Гуменюк 26); у застереженні Настини: *«Тіко спробуй за того анциболота вийти!»*. Н. Гуменюк подає пояснення деяких із цих слів, зазначаючи, що вони діалектні: *годзікало – те саме, що й базікало, блутало – той, хто говорить плутано, оцибенський – фальшивий*. У наведених висловах субстантиви виступають безпосереднім виразником емоцій і дуже близькі, на наш погляд, до вигуків.

До розмовної лексики відносимо і характерні для уснорозмовної практики короткі, пестливі форми імен людей, що є варіантами офіційних власних назв: *Димка, Тиміш, Степцьо, Богоданця, Настина, Мелешко* та ін.

Дієслівна розмовна лексика у мові персонажів виконує дві основні функції: 1) емоційно-оцінну – переважно емоційна кваліфікація дій і станів людини, наприклад: *Я ж цілісіньке літо біля того льону гибіла* (Гуменюк 10); *Чого це їм припекло до цієї Покрови?* (Гуменюк 66); *Вона ще раз сапнула ротом і оторопіла* (Гуменюк 10); *Хотинки – ні вроди, ні талану, хіба тіко на хутір хтось позариться* (Гуменюк 64); 2) експресивну – розмовна лексика викликає почуттєву напругу читача. Наприклад, у фразі Димки Калапуші: *Щоб у кого не приключилося, сюди прибігають* (Гуменюк 27) дієслово *приключилося* деавтоматизує сприйняття, привертає увагу. За СУМом, *приключитися* 'статися' належить до розмовної лексики (Словник 7: 639). Увиразнюють мовлення й інші дієслова, зокрема *метикувати, вибрикувати, каверзувати, назолити* тощо: *Мо', й метикував собі на старість вернутися на свою землю...* (Гуменюк 67); *От і знайшла їй застосування – нерви час од часу ховаю, щоб не вибрикували тут капосні, як*

дурні телята, не каверзували (Гуменюк 18); *Бувало, як назолисть їй хтось дуже, то вона його і в свиню могла перетворити, і в жабу* (Гуменюк 16). За нашими спостереженнями, дієслівна розмовна лексика, з одного боку, використовується для опису відмінних рис характеру людини, її поведінки, з іншого, акцентує на внутрішньому стані, соціальному статусі мовця.

Значну групу розмовної лексики утворюють ад'єктиви – назви ознак, властивостей. За допомогою таких прикметників передано широку гаму емоційних оцінок – від позитивних, схвальних до негативних, наприклад: *Настина – гареча і шмидка, як вогонь, невеличка, смаглява, чорноока, візігорна, та на лице приязна і на слово гостра* (Гуменюк 57); *Та ж неїна мати не дозволила, наглядає собі иншого зятя – багатшого, вдатнішого, з хатою* (Гуменюк 48); *А ви ж людина аліганцька* (Гуменюк 15); *...нерви час од часу ховаю, щоб не вибрикували тут капосні* (Гуменюк 17); *От воропах шудрата!* (Гуменюк 163). Експресивність ад'єктивів полягає в посиленні виразності повідомлюваного. Експресивну функцію може виконувати і звукове оформлення слова, як наприклад, використане для характеристики Косінського (пана, якому належало село за Польщі) розмовного прикметника *дженджуристий* 'той, хто кокетує своєю зовнішністю і одягом' (Словник 2: 261).

Стилістичне навантаження в романі виконують розмовні прислівники, наприклад: *Над лісом стрімко зарухалися хмари, ніби зірвалися з прив'язі, і хутко посунули на захід...* (Гуменюк 5); *Вона хутко висмикнула ... надщерблену макітру з чорної глини, присіла навпочіпки біля корови* (Гуменюк 11); *А теперка одна Димка й пам'ятає* (рецепт вересового меду. – С. Л.) (Гуменюк 30). Деякі з них утворені від розмовних прикметників: *Мо', не дурно в селі тарабанять...* (Гуменюк 77); *У хлопця кров грає, йому по-справдешньому гуляти хочеться* (Гуменюк 245).

Дослідники пропонують розрізняти розмовність «лексичну» та «словотворчу» (Взаємодія 144). С. Бибик зазначає, що емоційність того чи того слова може бути компонентом його внутрішньої форми і не мати зовнішніх структурних ознак, а може досягатися за допомогою певних словотворчих ресурсів (48). Слова можуть набувати емоційно-оцінного забарвлення за допомогою типових словотворчих засобів – переважно прикметникових та іменникових «суфіксів із значенням пестливості, здрібнілості або згрубілості» (Єрмоленко 322), наприклад: *Ой, людоньки добрії! Я ж цілісіньке літо біля того льону гібала, всеньку осінь коло нього гнулася – і брала, і сушила, і тіпала* (Гуменюк 10); *Не годиться такий кралечці великі кошичеська носити* (Гуменюк 20); *А щоб вам чоботиська на ноги повзувало!* (Гуменюк 8); *А гей би тебе, дурна коняко тряся взяла!* (Гуменюк 10); *...а то впаде оте старе деревище на цей ваш утлий ковчег...* (Гуменюк 17); *У вас і душа мус бути, як тая кора на молоденькій осичці, а не як на цьому столітньому осокориську* (Гуменюк 18).

Крім того, зафіксовано значну кількість прислівників, які відрізняються від нейтральних суфіксами, що надають висловлюванню розмовного

характеру: *І з чого я теперка сорочки празникові пошю?* (Гуменюк 7); *А от по радіві ниньки рано казали, що вітер вельми сильний ожидається* (Гуменюк 15); *Фурманка, натужно поскрипуючи колесами, вїхала у ліс і поволеньки, вузькою дорогою* (Гуменюк 5); *Царську войну я тутечки пережила, на свому хуторі* (Гуменюк 24); *Гвавтоньки було до того тіятра бігти?* (Гуменюк 37).

Загалом частиномовні обмеження у відборі розмовних лексем практично відсутні, однак розмовні елементи входять у художній текст тільки в обробленому вигляді, адже їхня специфіка пов'язана з усною формою мовлення.

Висновки та перспективи досліджень. Отже, розмовна лексика в романі Надії Гуменюк «Вересові меди» – важливий засіб стилізації усного мовлення персонажів та суб'єктивної авторської оповіді. До складу розмовної лексики належать слова на позначення реалій переважно сільського життя, назви-характеристики людей, дій, станів, ознак. Розмовні слова використовуються в описах побутових ситуацій, діалогах, монологах.

У художньому тексті розмовна лексика виконує ряд стилістичних функцій: інформативну – відтворення реалій, місцевого колориту сільського життя поліщуків 30-х років минулого століття. Однак домінантні такі функції розмовної лексики, як соціально-мовна, емоційно-оцінна, експресивна. Емоції передають слова зі зниженою оцінною семантикою, словотвірні варіанти зі значенням пестливості або згрубілості, які протиставляються нейтральним. Експресивність розмовної лексики виявляється в тому, що вона привертає увагу, зацікавлює, викликає почуттєву напругу читача. Перспективи наукових розвідок убачаємо в дослідженні складу та функцій розмовної лексики в інших романах Н. Гуменюк для визначення стильових домінант письменниці.

Список використаної літератури

- Баранник, Дмитро. «Народнорозмовний складник лексичної та фразеологічної систем національної мови (на захист розмовного стилю)». *Мовознавство*, № 4–5, 2008, с. 18–31.
- Биби́к, Світлана. «Стильова розмовна норма та розмовна лексика». *Культура слова*, № 74, 2011, с. 59–65.
- Взаємодія усних і писемних стилів мови*, під ред. М. М. Пилинського. Київ: Наукова думка, 1982.
- Гуменюк, Надія. *Вересові меди: роман*. 2-ге вид. Харків: Клуб сімейного дозвілля, 2019.
- Єрмоленко, Світлана, Биби́к, Світлана, і Тодор, Олена. *Українська мова. Короткий тлумачний словник лінгвістичних термінів*. Київ: Либідь, 2001.
- Єрмоленко, Світлана. *Нариси з української словесності: стилістика та культура мови*. Київ: Довіра, 1999.
- Коваленко, Борис. *Стилістично знижена лексика в мові сучасної української публіцистики*. Автореф. дис. ... канд. філол. наук: 10.02.01. Київ, 2003.
- Коробчинська, Людмила. «Лексика розмовної мови». *Питання мовної культури*, вип. 2, 1968, с. 3–14.

- Лісовська, Юлія. *Хроніка життя однієї людини, роду чи покоління: про «Вересові меди» Надії Гуменюк*. URL: <http://litakcent.com/2019/11/20/hronika-zhittya-odniyeyi-lyudini-rodu>
- Савчук, Наталія. «Розмовна лексика української мови у функціонально-мотиваційному аспекті». *Наукові записки Ніжинського державного університету імені М. Гоголя: Серія : Філологічні науки*, кн. 1, 2013, с. 136–141.
- Словарь української мови*, за ред. Б. Д. Грінченка. В 4 т. Київ, 1907–1909.
- Словник української мови*, за ред. І. К. Білодіда. В 11 т. Київ: Наукова думка, 1970–1980.

References

- Barannyk, Dmytro. Colloquial component of lexical and phraseological system of national language (to defence of colloquial style). *Movoznavstvo*, no. 4–5, 2008, pp. 18–31.
- Bybyk, Svitlana. "Stylova rozmovna norma ta rozmovna leksyka". *Kultura slova*, no. 74, 2011, pp. 59–65.
- Vzaiemodiia usnykh i pysemnykh styliv movy*, edited by M. M. Pylynskyi. Kyiv: Naukova dumka, 1982.
- Humeniuk, Nadiia. *Veresovi medy*. 2nd ed. Kharkiv: Klub simeinoho dozvillia, 2019.
- Yermolenko, Svitlana, Bybyk, Svitlana, and Todor, Olena. *Ukrainska mova. Korotkyi tlumachnyi slovnyk linhvistychnykh terminiv*. Kyiv: Lybid, 2001.
- Yermolenko, Svitlana. *Narysy z ukrainskoi slovesnosti: stylistyka ta kultura movy*. Kyiv: Dovira, 1999.
- Kovalenko, Borys. *Stylistychno znyzhena leksyka v movi suchasnoi ukrainskoi publitsystyky*. PhD Thesis Abstract. Kyiv, 2003.
- Korobchynska, Liudmyla. "Leksyka rozmovnoi movy". *Pytannia movnoi kultury*, iss. 2, 1968, pp. 3–14.
- Lisovska, Yuliia. *Khronika zhyttia odniiei liudyny, rodu chy pokolinnia: pro «Veresovi medy» Nadii Humeniuk*. litakcent.com/2019/11/20/hronika-zhittya-odniyeyi-lyudini-rodu
- Savchuk, Nataliia. "Rozmovna leksyka ukrainskoi movy u funktsionalno-motyvatyivnomu aspekti". *Scientific Notes of Nizhyn State University named after Mykola Gogol. Philological Sciences Series*, book 1, 2013, pp. 136–141.
- Slovar ukrainskoi movy*, edited by B. D. Hrinchenko. 4 vols. Kyiv, 1907–1909.
- Slovnyk ukrainskoi movy*, edited by I. K. Bilodid. 11 vols. Kyiv: Naukova dumka, 1970–1980.

Стаття надійшла до редколегії 03.11.2019